

תוכן עניינים

1	פתח דבר
3	שער א': כללי
3	פרק א': מקצוע הגרפולוגיה בעין ההלכה המשפטית
9	פרק ב': חוות-דעת גרפולוגית כיסוד לפסק-הדין - התהליך שבו הגיע המומחה למסקנתו חייב להיות גלוי לפני השופט
11	פרק ג': עדות מומחה לכתב יד כבסיס להכרעה במשפט האזרחי
13	פרק ד': חוות-דעת מומחה לכתב יד להוכחת מצב נפשי
15	שער ב': נטל ההוכחה, מידת ההוכחה, חומרי ראיות, מקצוע הגרפולוגיה כמדע שימושי וחוות-דעת מומחה לבדיקת כתבי יד והשוואת כתב יד כראיה מדעית
15	פרק א': מבוא
19	פרק ב': השוואת כתבי יד במשפט הפלילי ובמשפט האזרחי
27	פרק ג': סוגי ראיות
27	1. ראיה "ישירה" וראיה "נסיבתית"
28	2. ראיות נסיבתיות
29	3. בחינתם של תיקים פליליים המבוססים על ראיות נסיבתיות
29	3.1 המבחן התלת-שלבי
30	3.2 גדר התערבות של ערכאת הערעור
31	3.3 עריכת הקישור - זהירות
31	3.4 המודל ההסתברותי - מתמטי
32	3.5 הסתייגות מן המבחן התלת-שלבי - דעת יחיד של כב' השופט ניל הנדל
33	פרק ד': נטל ההוכחה
51	פרק ה': חובת ההוכחה במשפט האזרחי
51	1. מבוא
52	2. נטל השכנוע
52	2.1 "המוציא מחברו עליו הראיה"
53	2.2 "דיני הראיות הולכים אחרי הדין המהותי"
54	2.3 אימתי נטל השכנוע על הנתבע?
54	3. חובת הראיה
54	4. מידת ההוכחה
55	5. מאזן ההסתברות
56	6. הצדקת החריגה מכלל מאזן ההסתברות
61	פרק ו': חזקות - השפעתן על נטל ההוכחה
61	1. מבוא

65	2. חזקה שבהנחה
66	3. חזקה שבעובדת יסוד
66	4. חזקה שבעובדה
66	4.1 כללי
69	4.2 אי-הגשת ראיה או הימנעות מהבאת ראיה
70	5. חזקה שבחוק
70	5.1 כללי
71	5.2 הגדרתה
71	6. חזקה שבחוק - חזקה חלוטה
71	6.1 הגדרה
71	6.2 בנקאות
72	6.3 הגדרת רכב מנועי - תאונת דרכים
72	6.4 תביעות - קצין תגמולים
75	פרק ז': חומר הראיות ואמצעי ההוכחה
75	1. מבוא
75	2. דיני פסלות של הראיות החפציות
77	3. הקלטה
77	3.1 תנאים מצטברים לקבילותו של סרט הקלטה כראיה, הטענות
77	הוכחה
78	3.2 מגמה של גמישות בבחינת תנאי הקבילות
78	3.3 תנאי הקבילות לא הוכחו
79	3.4 סיכום - הערכה מחדש של תנאי הקבילות
79	4. ראיה משנית להקלטה - קבילותה
79	4.1 "כלל הראיה הטובה ביותר" והראיה המשנית
80	4.2 החריגים לכלל וקבילות ראיה משנית
83	פרק ח': ממצאים מדעיים וטכנולוגיים
83	1. כללי
83	2. מודל ההסתברות המתמטית ועניינים מדעיים
85	3. מצבים שונים של היזקקות להוכחה באמצעות ראיות נסיבתיות
86	4. אבחנות העשויות להשפיע על משקלה של ראיה
86	5. ראית הד.נ.א - ראיה קבילה
87	6. ראית הד.נ.א - סיכום
90	7. טביעת אצבע
90	7.1 טביעת אצבע ראיה יחידה
90	7.2 כוחן של טביעות אצבעות
90	7.3 היעדר הסבר הגיוני
90	7.4 אי-לקיחת טביעת אצבעות
91	7.5 אי-נטילת טביעות אצבע
91	7.6 היעדר טביעות אצבע

7.7	אי-לקיחת טביעת אצבעות	93
7.8	אי-נטילת טביעות אצבע	93
7.9	אי-נטילת טביעת אצבעות	94
7.10	אי-לקיחת טביעות אצבע	95
7.11	אי-לקיחת טביעות אצבע משקית חשיש, אי-זימון עד	96
7.12	אי-זיהוי בעליו של מכשיר סלולרי, אי-לקיחת מעתקי טביעות אצבע, אי-חקירה של עד	97
7.13	סיכום - טביעת אצבע	98
8	סימני נשיכה	99
9	ראיית הזיהוי - מסדר זיהוי	104
9.1	משקל הראיה	104
9.2	מסדר זיהוי	105
9.3	אי-מציאת אקדח, אי-עריכת מסדר זיהוי, אי-עריכת בדיקת פרופרינט	105
9.4	אי-עריכת מסדר זיהוי	106
10	זיהוי בתמונות	107
11	טביעת נעל	108
11.1	כללי	108
11.2	פסק-דין רומן זדורוב - דעת הרוב ודעת המיעוט	108
12	בדיקת פוליגרף	120
13	בדיקת שכרות - הינשוף	120
13.1	הוכחה לא רק באמצעות בדיקות מדעיות כי אם גם באמצעות ראיות ישירות ונסיבתיות	120
13.1.1	כללי	120
13.1.2	בדיקת מאפיינים	123
13.1.3	האם התנאי להרשעתו של אדם בעבירה של נהיגה בשכרות בהתאם לסעיף 62(3) בצירוף סעיף 64ב(א)(4) לפקודת הוא שיוודע לו בסמוך לסיומה של בדיקת המאפיינים כי כשל בבדיקה וכי נתונה לו הזכות לנסות ולסתור את חזקת השכרות בכך שיבצע בדיקת מעבדה באופן פרטי?	128
13.2	אודות מכשיר הינשוף	131
13.3	חזקת האמינות של הינשוף ונטל ההוכחה	131
13.4	הוכחת תקינות מכשיר הינשוף - תע"צ תקינות של הבדיקה	132
133	פרק ט': דרכי הוכחת החתימה על מסמך	
1	משעה שמוכחש מעשה החתימה כאמור, הרי שלפתחה של התובעת רובץ הנטל להוכיח כי אכן מדובר בחתימת הנתבע	133
2	עשויים להיות מקרים שבהם בית-המשפט בוחר להתרשם בעצמו מדוגמאות חתימה	133

3.	מושכלות ראשונים על-פיהן על התובע (בעניינינו התובעת) מוטל נטל השכנוע להוכחת טענותיו - ביחס לטענות רמייה וזיוף נטל ההוכחה המוטל על הטוען כזאת הוא אף נטל מוגבר.....	133
4.	בית-המשפט איננו חייב למנות מומחה מטעמו אלא הדבר נתון לשיקול-דעתו; במקרה הנדון בית-משפט קמא נימק היטב מדוע עדות מומחה המערער איננה מקצועית ואיננה אמינה כלל ומנגד עדות מומחית המשיבה הינה מקצועית ואמינה וממילא עדיפה בעיניו.....	134
5.	הצדדים לא הגישו חוות-דעת גרפולוגיות לעניין חתימתה של התובעת על המסמכים, כמו גם לגבי חתימות עורכי-הדין. התובעת ביקשה כי בית-המשפט ימנה מומחה מטעמו, אך הנתבע התנגד לכך. עם-זאת, הפסיקה הכירה בכך שבית-המשפט רשאי לסמוך על מראה עיניו ולהשוות בעצמו בין חתימות שונות לשם הכרעה בדבר אמיתותה של חתימה, אף ללא צורך בחוות-דעת גרפולוג.....	134
6.	משכפרו הנתבעים באותנטיות ההסכם וכתב ההתחייבות, הנטל להוכחת אמיתותם, תוך דגש על חתימת המנוח, מוטל על התובעים, בהיותם "המוציא מחברו" ובהסתמכותם כאמור לביסוס תביעתם על שני המסמכים הנ"ל. יחד-עם-זאת, ככל שהתובעים יעמדו בנטל הראשוני, עובר הנטל לנתבעים להוכיח את טענת הזיוף שהעלו.....	134
7.	על התובע להראות כי החתימה על גבי המסמך היא אמנם חתימתו של הנתבע.....	134
8.	בנסיבות בהן הנתבע מודה בחתימתו וטוען שחתימת המנוח היא שזוייפה הנטל להוכיח זאת מוטל עליו, ומאחר ומדובר בטענה בעלת גוון פלילי רף הראיות הנדרש גבוה מהרגיל במשפט אזרחי.....	135
9.	השוואה בין חוות-דעת גרפולוגיות - מצאתי כי גב' אנקונה אוחדה במומחיות הרלוונטית בעוד מר קדם אינו מומחה לתחום כתב היד אלא גרפולוג. זאת ועוד, הכשרתה וניסיונה של גב' אנקונה עדיפות באופן משמעותי על פני אלה של מר קדם. גב' אנקונה אף נסמכה על דוגמאות חתימה אותנטיות שנמסרו לה בעוד מר קדם השווה בין המסמך לבין הסכם אחר, שעליו חתימתו של אבו חדיר.....	135
10.	במצב שבו אדם מתכחש לחתימתו על כתב ערבות, נטל השכנוע בנוגע להוכחת אמיתות החתימה מוטל על כתפי הטוען לכך.....	135
11.	הנטל להוכיח שחוזה איננו אותנטי, שעה ששני הצדדים למשפט אינם צדדים ישירים לחוזה - הוא על הטוען לזיוף. זאת בניגוד למצב שבו אדם מתכחש לחתימתו שלו על מסמך - שאז שומה על הצד שכנגד להוכיח את אמיתותו.....	135
	פרק י': הגשת ראיה נוספת - חוות-דעת גרפולוגית	137
	פרק י"א: העמדת מסמכי מקור	145
	פרק י"ב: סיכום	151
	שער ג': מומחים	153

פרק א': הדין - תקנות 87 עד 93 לתקנות.....	153
פרק ב': דברי הסבר.....	157
פרק ג': המומחים - הלכה למעשה.....	161
1. חוות-דעת בעניין שברפואה.....	161
2. התנגדות תובע לבדיקה מטעם הנתבע.....	161
3. פטור מהגשת חוות-דעת בעניין שברפואה.....	163
4. חוות-דעת נגדית חרף העובדה שקדם המשפט הסתיים.....	163
5. העמדת תובע לבדיקה שלישית.....	164
6. הוכחת עניין שבמומחיות בעניין שאיננו רפואה.....	164
7. פסיקות בית-המשפט בהן נדונה התקנה הישנה - ניתן לאמץ בשינויים המחוייבים מהתקנות החדשות בנדון.....	164
8. עריכת חוות-הדעת.....	170
9. הצהרת המומחה על-פי סעיף 25 לפקודת הראיות.....	171
10. ההבדלים בין תקנה 87 לתקנות החדשות לבין סעיפים 24 ו- 25 לפקודת הראיות?.....	172
11. לא מדובר בתביעה כנגד מומחה מטעם בית-משפט - התביעה נמחקה.....	173
12. ויתור על חקירת המומחה.....	174
13. מינוי מומחה מטעם בית-המשפט.....	176
14. ניגוד עניינים של המומחה.....	177
15. פסילת חוות-דעת מומחה מטעם בית-המשפט.....	177
16. נדחתה בקשה לפסול מומחה בית-משפט - בחשש בעלמא שהועלה על-ידי התובעת אין בו כשלעצמו כדי לפסול את אמיתותו.....	186
17. הקשר שבין המומחה מזה והנתבעת מזה הינו קשר רופף ועקיף - הבקשה לפסלות נדחתה.....	187
18. מומחה המשמש יועץ מקצועי קבוע של עורך-דינו של אחד מהצדדים למשפט, פסול מלשמש מומחה מטעם בית-המשפט - הערעור התקבל.....	188
19. נדחתה בקשה לפסלות מומחה - לא נמצאה, בשלב זה, עילה להתערב במסקנת הערכאות הקודמות.....	189
20. פסילתם של מומחה וחוות-דעתו אינם עניין שיגרתי.....	190
21. נדחתה בקשת הפסלות - למומחה אין קשר מיוחד, לא לחיוב ולא לשלילה, עם משרד ב"כ המבקשת, או עם המשיבה, או עם כל חברת ביטוח אחרת.....	190
22. נדחתה בקשת פסלות מומחה - זו תיפסל רק מטעמים מיוחדים.....	192
23. המבקש לא הצביע על עילה כלשהיא לפסילתו של המומחה או לפסילת חוות-הדעת.....	192
24. אין בכל הנימוקים שהעלה התובע כדי להצדיק את פסילת המומחה.....	193

25.	ביקורת על מסקנותיו הרפואיות של המומחה שהן למעשה טענות לעניין נכונותה ומשקלה של חוות-הדעת, אינן נימוק לפסילת מומחה או פסילת חוות-הדעת.....	195
26.	אין מקום לפסילת חוות-דעתו של המומחה מטעם בית-המשפט, וכן אין מקום לקבלת חוות-דעת של מומחה נוסף.....	196
27.	במקרה הנדון התקיימה נסיבה חריגה ומיוחדת שהביאה לפסילת המומחה.....	198
28.	במקרה הנדון לא נסתרה החזקה בדבר התנהלותו המקצועית של המומחה.....	199
29.	סמכותו של בית-משפט למנות מומחה רפואי נוסף לרופא קודם שמינה כאשר לשופט נותרו ספקות ולדעתו הוא נזקק לחוות-דעת נוספת.....	200
30.	פער בין קביעת נכות על-ידי רופא שמינה בית-משפט לבין קביעת המוסד לביטוח לאומי אינו מצדיק מינוי מומחה רפואי נוסף בתביעה בגין תאונת דרכים.....	201
31.	אי-תקינות שאינה יורדת לשורש העניין ואינה פוגעת בעבודתו של המומחה ובאובייקטיביות של חוות-הדעת אינה צריכה להביא לביטול המינוי.....	202
32.	היה על המומחה להמתין עם חוות-דעתו עד לחלוף התקופות הנזכרות בתקנה 8 לתקנות, כדי לאפשר לצדדים, כולל הנתבעים, להמציא לו מסמכים - הערעור התקבל.....	202
33.	אימוץ חוות-דעת של מומחה רפואי חיצוני על-ידי מומחה רפואי שמונה על-ידי בית-משפט.....	203
34.	הבקשה לפסילת המומחה נדחתה - המידע אליו נחשף המומחה, בפשטות, אינו בעל אופי של מידע משפטי חסוי ואינו כזה שחשיפתו למומחה יכולה לגרום לתובעת לעיוות דין.....	204
35.	בקשת פסילת המומחה נדחתה - ביקורתו של התובע על מסקנותיו הרפואיות של המומחה שהן טענות לעניין נכונותה ומשקלה, אינן נימוק לפסילת מומחה או חוות-הדעת.....	206
36.	מאחר ולא נטען כי המומחה מצוי בקשרי עבודה קבועים עם מי מהנתבעות, לא נמצא כל טעם ענייני לפסילת המומחה - הבקשה לפסילת המומחה נדחתה.....	207
37.	בגין חוסרים בחוות-הדעת היא תשמש אך חלק ממארג הראיות.....	208
38.	מערכת היחסים שיש בין המומחה לבין מקום העבודה היא ללא כל קשר ישיר לתובע - הבקשה נדחתה.....	209
39.	החלפת מומחה - על-מנת שמראית פני הצדק תראה.....	210
40.	ראוי לאפשר למומחה לסיים את מלאכתו ולהגיש חוות-דעת - הערעור התקבל.....	210
41.	משניתנה חוות-הדעת, ובהיעדר כל פגם בהתנהלות המומחה, אין מקום להיעתר לבקשה.....	211

42. חשש כי זכויות התובע תיפגענה עקב מינוי זה - הבקשה התקבלה.....	212
43. אין סיבה לחשוד במומחה כי בחר להעדיף עמדת צד על פני רעהו או שהטעמים לחוות-הדעת הם פסולים - הבקשה נדחתה.....	213
44. בחינה של היקף העבודות אשר ביצעה המשיבה ואת עלותן, אלה הם תחומים מובהקים בהם נדרשת חוות-דעת של מומחה לדבר.....	215
45. צדדים שהסכימו ביניהם למנות מומחה שייתן מענה לשאלה פלונית מחוייבים להחלטתו מכוח ההסכם שנכרת ביניהם.....	216
46. דחיית כל טענות הנתבעת באשר לחוות-הדעת של מומחה בית-משפט.....	218
47. אין לקבל את הטענות של צד שלישי לפסול את המומחה מטעם בית-המשפט.....	219
48. ככלל, בקשות לפסילת מומחה המוגשות לאחר הגשת חוות-הדעת, מתקבלות בחשדנות על-ידי בית-המשפט שמא המבקש אינו שבע רצון מחוות-הדעת.....	220
49. דרישת המומחה מטעם בית-המשפט העמדת נושא חוות-הדעת לבדיקה.....	220
50. המועד שעל המומחה מטעם בית-המשפט להגיש את חוות-דעתו.....	221
51. הגשת שאלות הבהרה למומחה מטעם בית-המשפט.....	221
52. שכרו של המומחה.....	222
52.1 כללי.....	222
52.2 שכר המומחה - הלכות בתי-המשפט בעבר הניתנות ליישום אף כיום בשינויים המחוייבים.....	222
53. חוות-דעת משלימה.....	227
54. בקשה לתיקון כתב התביעה על-ידי צירוף חוות-דעת נגדית.....	228
55. בקשת התובע לפטור אותו מתשלום חלקו בשכר טרחתם של המומחים הרפואיים בתחום האורתופדיה, הפסיכיאטריה והנירולוגיה, אשר עתידים להתמנות מטעם בית-המשפט לשם בחינת מצבו הרפואי, וכפועל יוצא להשית את שכר הטרחה במלואו על כתפי הנתבעות.....	229
56. בקשת התובע, באמצעות הוריו, לפטור אותו מהגשת חוות-דעת רפואית בתחום הפסיכיאטריה ובתחום האורולוגיה, ולהורות על מינוי מומחה מטעם בית-המשפט לבדיקת מצבו של התובע בתחומים אלו.....	229
57. התובעת לא פעלה בהתאם להחלטת בית-המשפט, ולא הגישה חוות-דעת רפואית במועד שנקבע לכך ואף לא הגישה בקשה להארכת מועד ו/או כל בקשה אחרת מתאימה-אי לכך הורה בית-המשפט על מחיקת התביעה.....	230

58. תקנה 87(ג) לתקנות החדשות לא באה לשנות מעיקרא המשטר הדיוני הקודם שנהג, אלא ביקשה אך לחדד ו"לעשות סדר".	230.....
59. בקשה להוצאת חוות-דעת שצורפה לתצהיר.	230.....
60. בקשת הנתבעת 2 לסילוקה של התביעה כנגדה על-הסף מן הטעם של היעדר צירוף חוות-דעת רפואית לכתב התביעה לצורך הוכחת "עניין שברפואה".	231.....
61. בקשה לפטור מהגשת חוות-דעת רפואית בתחום הנפשי.	232.....
62. תובע הנסמך על חוות-דעת רפואית בכתב התביעה, מציג חזית דיון בעניינים של רפואה על-פיה מתנהל ההליך. כל שינוי לאחר מכן, אמור לקבל את אישורו של בית-המשפט ואישור כזה יתקבל רק במקום שהדבר מוצדק ונדרש. לתובע אין את הזכות להגיש חוות-דעת חלופיות כרצונו, גם אם הגיע למסקנה שחוות-דעת אחרת תשרת טוב יותר את עניינו.	232.....
63. בהתאם לתקנה 87(ט) לתקנות החדשות רשאי בעל דין להגיש חוות-דעת נוספת, בכפוף לקבלת אישור בית-המשפט. במקרה הנדון לא היה איפוא מקום להגשת חוות-הדעת המשלימה הנוספת מטעם התובעים, בטרם התבקש וניתן אישור בית-המשפט להגשתה.	233.....
64. בהתאם לתקנה 87(ב) לתקנות החדשות "בית-המשפט רשאי, אם מצא הצדקה לכך, לפטור בעל דין מצירוף חוות-דעת בעניין שברפואה לכתב הטענות או לדחות את מועד הגשתה...". ניתן לסבור שבתקנות החדשות קיימת גמישות רבה יותר לגבי האפשרות להפעיל את הסמכות לפטור מהגשת חוות-דעת, שכן אין צורך עוד "בטעמים מיוחדים שירשמו" כנדרש בתקנה 127 לתקנות הישנות.	233.....
65. בכל הקשור לרכיב בהחלטה קמא, שהשית את תשלום שכר-טרוחת המומחה החלופי על שני הצדדים שווה בשווה - אף ברכיב זה בית-המשפט לא ראה מקום להתערב, מאחר שמדובר בהחלטה דיונית באופייה, בה ערכאת הערעור ממעטת להתערב.	233.....
פרק ד': מומחים - גרפולוג משפטי - חוות-דעת מומחה - בקשות - פסילה	
- חקירה - הלכה למעשה	235.....
1. בית-המשפט לא העניק משקל בלעדי לחוות-הדעת החשבונאית והגרפולוגית שהוגשו מטעם החברה, וניכר כי הוא הצליב את המידע שנמסר לו.	235.....
2. טענות העותר לגבי פעולות חקירה נדרשות לטעמו.	235.....
3. ערעור של ענבל אור והחברות שבשליטתה בנוגע לצו הפירוק שניתן בעניין - הערעור נדחה.	236.....
4. טענת המבקשים כי בית-המשפט המחוזי שגה בכך שאִפשר למשיב להגיש חוות-דעת מומחה מטעמו.	236.....
5. קיימים הבדלים ברורים, הניכרים גם למי שאיננו מומחה להשוואת כתב-יד, בין השרטוטים השונים של הסמל.	237.....
6. ביטול החלטה בדבר מינוי גרפולוג מטעם בית-המשפט.	238.....

7. "זיוף בולט וגרוע" של חתימתו של המבקש. בית-המשפט דחה את מסקנות המומחה.....	238
8. תוקפן של תקנות ארגון הפיקוח על העבודה.....	239
9. אין לייחס משקל לחוות-הדעת של הגרפולוג מטעמו של המבקש, וזאת מאחר שהיא לא התייחסה לשאלה אם מדובר בכתב ידו (להבדיל מחתימתו) של המבקש על הסכם המכר.....	239
10. יש לעשות שימוש בחוות-דעת גרפולוגית על-מנת לבסס טענה בדבר זיוף חתימה, אך בית-המשפט הוא זה המחליט.....	240
11. במסגרת תגובתם לבקשת המשיבה 1 כללו המערערים בקשה להוספת ראיה נוספת - חוות-דעתו הסופית של הגרפולוג חגי'י. בקשה זו ראוי היה להגיש בנפרד מן התגובה.....	241
12. פגמים וחסרים רבים בחוות-דעתה של הגרפולוגית.....	241
13. בקשת המערער להעביר מסמכים שונים שביקש להעביר לגרפולוג שהתמנה על-ידי בית-המשפט - הבקשה נדחתה.....	242
14. בקשת המבקשת לדחיית התובענה שנפתחה נגדה ולביטולם של כל העיקולים שהוטלו עליה במסגרת הבקשה לביצוע שטר.....	242
15. חישוב קיבולת החניון והרווחים שהופקו ממנו.....	243
16. אי-המצאת חוות-דעת גרפולוג אף שנמסרו מסמכים לבחינת גרפולוג מטעם.....	243
17. עתירתו של המבקש להגשת חוות-דעת גרפולוגית מטעמו לאחר שהוגשה חוות-דעת מטעם מומחית בית-המשפט.....	244
18. טענת המבקשים כי לא זנחו את בקשתם למינוי מומחה בתחום הגרפולוגיה ובית-המשפט לענייני משפחה לא הכריע בבקשה זו.....	244
19. חוות-הדעת הגרפולוגית שהוגשה, שלפיה אכן מדובר בחתימת הרב אליהו, לא הועמדה לחקירה נגדית, ובנסיבות אלה שאלה היא מה המשקל שניתן לייחס לה.....	245
20. חוות-דעתה של הגרפולוגית כבירי מתייחסת לשני נושאים בלבד, מתוך כלל הנושאים השנויים במחלוקת, ונעדרת כל התייחסות לשאלות מרכזיות אחרות בפרשה דנן.....	245
21. הימנעות בית-המשפט מלצוות על הצד שכנגד להגיש חוות-דעת מומחה לגרפולוגיה ואי-מתן היתר למערער לעשות כן כדי להוכיח כי חתימתו וכל המסמכים עליהם מסתמך המשיב, מזוייפים.....	246
22. הצדדים לא הגישו חוות-דעת גרפולוגיות לבדיקות מהימנות המסמכים וחתימות התובע עליהן.....	246
23. בקשת הנתבעים והתובעים שכנגד לקיים את חקירתו של המומחה מטעמם, הגרפולוג באמצעות היוועדות חזותית - הבקשה התקבלה.....	247
24. אין בדין הישראלי הסדרה כלשהי באשר להכשרה הנדרשת לגרפולוג המשווה בין כתבי יד.....	247

25.	על יסוד חוות-דעתו של המומחה מטעם בית-המשפט, החתימות על גבי המסמכים שבמחלוקת, הן בסבירות גבוהה חתימותיו של הנתבע	248.....
26.	בקשה להארכת מועד להגשת חוות-דעת של מומחית לכתב יד	249.....
27.	חוות-הדעת הגרפולוגית שהוכנסה לתיק ללא בקשה, וממילא ללא היתר - לא מקובלת	250.....
28.	איחור באשר לחוות-הדעת הגרפולוגית	250.....
29.	ככל שחפצים המבקשים כי בפני בית-המשפט תעמוד חוות-דעת גרפולוגית, עליהם לצרף חוות-דעת מטעמם	251.....
30.	לא בוססה הטענה כי יש בכוחה של הראיה החדשה (חוות-דעת גרפולוג) להשפיע באופן ממשי על תוצאות ההליך	251.....
31.	נדחתה הטענה שיש למנות מומחה בית-המשפט מכיוון שהנתבעים מסכימים ביניהם	252.....
32.	חיוב בהוצאות הגרפולוגית	252.....
33.	בקשה לצירוף ראיות	253.....
34.	פסילת חוות-דעתו של המומחה	254.....
35.	מינוי מומחה חלופי מטעם בית-המשפט	254.....
36.	בקשה למינוי מומחה/ית ניטראלי/ת	254.....
37.	טענת המערערת כי היה על בית-משפט קמא למנות מומחה גרפולוג מטעמו על-מנת שיכריע בשאלת זיופו של ההסכם	255.....
38.	ניסיונותיו של הנתבע להטיל דופי במומחית	255.....
39.	בקשת המבקשת למינוי "גרפולוג" מטעם בית-משפט	256.....
40.	אין מדובר בחוות-דעת אלא במכתב ששלח המומחה לחייבת	256.....
41.	ראיות מתחום הגרפולוגיה והפוליגרף צריכות היו להיות מוגשות במועד	257.....
42.	צילום של פתק לא ברור	257.....
43.	יש הצדקה עניינית, בעלת משקל, למינוי מומחה בתחום השוואת כתבי יד	258.....
44.	חוות-דעת על בסיס עותק צילומי בלבד	258.....
45.	בקשה למינוי מומחה גרפולוגי על-ידי בית-המשפט	258.....
46.	חתימתה של נתבעת 4 על הסכם הפשרה	259.....
47.	בקשות המבקש, התובע, להמצאת מסמכים מקוריים	259.....
48.	היעדר חוות-דעת גרפולוגית להוכחת טענות הזיוף	259.....
49.	מפענח ציורים	260.....
50.	חוות-דעת המומחה היא רק חלק ממכלול הראיות אשר הובאו בתיק ובבחינת כלי עזר בלבד שמסייע בגיבוש ההכרעה המשפטית הנכונה	260.....
51.	המומחה לא נחקר אודות חוות-דעתו, כך שהאמור בה לא נסתר	261.....

שער ד': השוואת כתבי יד - זיוף חתימה - עקרונות מנחים ויישומם	
בפסיקות בתי-המשפט	263
פרק א': מבוא	263
פרק ב': בדיקה והשוואת חתימות - עיקרים	267
1. כללים - "בלעדיהם אין"	267
2. תכונות כתב יד המבחינות בין אדם לאדם	267
3. צורות ותכונות כתב היד - פירוט	268
4. השוואת חתימות מול מסמכים מקוריים ולא צילום מסמכים	269
פרק ג': על השימושים האחרים בהשוואת וזיהוי כתבי יד	273
פרק ד': זיוף חתימה על מסמכים	277
1. כללי	277
2. זיוף חתימה בפסיקת בית-המשפט העליון	277
2.1 האם חתם המבקש 1 על שני מסמכים שבמוקד המחלוקת, אם לא?	277
2.2 חתימה על שיק ביטחון	278
2.3 הטענה כי חתימת המערער על גבי שטר החוב זוייפה	279
2.4 התקיימות עסקה - אי צירוף חוות-דעת גרפולוגית	279
2.5 מכירת דירה תוך זיוף חתימה על שטר מכר	279
2.6 הכחשת המבקש כי חתם על השיקים	280
2.7 חתימה על חוזה מכר	280
2.8 טענת המשיבה כי המבקש זייף את חתימתה לצורך רישום הערת האזהרה	281
2.9 בפני המומחה יוצגו המסמכים המקוריים עליהם התנוססה החתימה שבמחלוקת	281
2.10 זיוף שטר מכר	282
2.11 בקשת המבקש להגיש חוות-דעת גרפולוגית בנוגע לאותנטיות חתימה על מסמך	282
2.12 ערעור שהגישה יורשת על פסק-דינו של בית-המשפט המחוזי בחיפה שקיבל תביעה שהגיש נגדה יורש אחר בנוגע לזכויות הבעלות בחלקת מקרקעין ביישוב אעבלין - הערעור התקבל	283
2.13 אין בחוות-הדעת ובעדותו של הגרפולוג כדי לבסס מסקנה שהחוזה מזוייף	284
2.14 אי-ההתאמה בין כתב ידו של המערער לבין הרישום האמור במחברת	284
2.15 ייפוי הכוח בו התירו כביכול המשיבים 3-6 למשיב 2 למכור את זכויותיהם בחלקה למערערים זויף	285
2.16 גרסאות סותרות של שני אחים, אשר כל אחד מהם מצביע, על מסמך הנושא לכאורה את חתימתו - וטוען לזיוף	286
2.17 טענת המשיבה כי חתימתה על ההסכם זוייפה	286

2.18	טענה בטלותו של הסכם המכר בטענה כי ההסכם זויף	287
2.19	בקשתו של המערער לעכב את ריצוי עונש המאסר - הבקשה נדחתה	287
2.20	האם ניתן לחייב את המערער מכוח דיני השליחות, בגין פעולה שנעשתה, על-פי הנטען, בחריגה מסמכות, על-ידי מזכירתו?	288
2.21	טענת המערער כי התרשומות מהחקירות בשב"כ אינן בכתב ידו והן זוייפו	288
2.22	החתימה המתנוססת על הסכם הערבות איננה של המשיב	289
2.23	אימוץ ממצאי הגרפולוגית במסגרת תביעה לסילוק יד מדירה	289
2.24	אמיתות חתימה על מסמך	290
2.25	זיוף חתימה על שטר משכנתא	290
2.26	חזרתה של המערער לבית-המשפט המחוזי בבקשה לביטול המשכנתא מחמת זיוף מהווה שימוש לרעה בהליכי משפט	291
2.27	ביטול המשכנתא	292
2.28	תרמית פנימית	292
2.29	טענת המבקש לא היה זקוק לפנות למומחה להוכחת הזיוף	293
2.30	נטען החתימה על הסכם המכר אינה חתימתו של המערער	293
2.31	על-סמך חוות-דעתה של מומחית לגרפולוגיה מטעם המשטרה, כי חתימתו של המבקש על הסכם התיווך לא זוייפה	294
3.	זיוף חתימה בפסיקת בית-המשפט המחוזי	294
3.1	חתימה על הסכם הלוואה	294
3.2	הטענות לזיוף מסמכי העברה	295
3.3	אם חתם המשיב 1 על שני הסכמי שותפות	295
3.4	החתימות הנחזות להיות חתימותיו של המנוח - חוות-הדעת שבגרפולוגיה	296
3.5	זיוף מסמכים - זכויות מגורים בדירה	296
3.6	תביעת יורשות להורות לאפוטרופוס הכללי לשחרר לידיהן כספים שניהל לטובת נעדר	297
3.7	הסכם שכר הטרחה שהאותנטיות שלו בוססה	298
3.8	טענת המערער, כי המדובר במסמך שלא נחתם על-ידה	298
3.9	טענת המערער שהחתימה על השטר זוייפה ואיננה חתימתו	299
3.10	מה סוכם בין הצדדים לגבי זהות הגוף המוביל?	299
3.11	האותנטיות של כתב הוויתור	300
3.12	התובע טען כי חתימתו על ההסכם ונספחיו זוייפה	301
3.13	יפוי כח מזוייף	301
3.14	אותנטיות החתימות	302
3.15	הסכם שיתוף במקרקעין	303

3.16	האם מתקיימת עילה לפתיחת הליך ההסדר אשר הסתיים לפני כ-50 שנה?	304
3.17	בעלות בדירה מושא המחלוקת	304
3.18	אותנטיות החתימה על מסמך הויתור	304
3.19	אם זוויפה חתימתו של המנוח על גבי הסכם המכר	305
3.20	אין זה גם סביר שהנתבעת לא תזהה את כתב ידה שלה עצמה	306
3.21	הסכם ההלוואה מזויף	306
3.22	האם החתימה על מסמך "הויתור" היא חתימה מקורית או מזויפת?	307
3.23	טענה כלפי עורך-הדין בדבר זיוף ייפוי כוח	307
3.24	לא נמצאו התאמות בין החתימות שעל המסמכים הרלבנטיים לבין דוגמאות חתימה של המנוח	308
3.25	חתימה על חוזה הלוואה	308
3.26	הדרך בה יכול צד הטוען לתוקפו של מסמך, שהחתום עליו מתכחש לחתימתו, להוכיח את טענותיו	309
3.27	בקשה למינוי מומחה/ית ניטראלי/ת	309
3.28	חתימה על שטר החוב	310
3.29	טענת המערערת כי היה על בית-משפט קמא למנות מומחה גרפולוג מטעמו על-מנת שיכריע בשאלת זיופו של ההסכם	310
3.30	הבדלים זניחים בחתימה על יפוי כוח	310
3.31	ניסיונותיו של הנתבע להטיל דופי במומחית	311
3.32	אמיתותו של מסמך	311
3.33	מסמך שאינו אותנטי	312
3.34	טענת המשיב 2 בדבר היותן של החתימות על גבי הסכם המכר וייפוי הכוח מזויפות	312
3.35	החתימות על גבי נספח ח1 קרוב לוודאי אינן אותנטיות	313
3.36	זיוף חתימה על שיק	313
3.37	האם חתימתו של נתבע 3 על מסמכי עסקת המקרקעין אכן זוויפה אם לאו?	314
3.38	הראיות שהובאו, אשר הינן חיצוניות לאישורי המסירה השנויים במחלוקת, נמצאו כמספקות כדי לקבוע שהנטל הורם	314
4.	זיוף חתימה בפסיקת בית-משפט לענייני משפחה	315
4.1	זיוף חתימה על שיקים	315
4.2	האם האחיות חתמו על הסכם הפיצויים אם לאו?	315
4.3	אכיפת הסכם מכר	315
4.4	האם הדירות ברות איזון?	316
4.5	הסכם להעברת הזכויות בדירה	316
4.6	חתימה על שטרי מכר	317

4.7	העברת הנכסים מן הנתבע לבנו לא היתה מקרית, אלא נועדה לייצר מעין "חגורת הגנה" כלפי תביעה מצידה של התובעת.	317
4.8	חוות-דעת גרפולוגית איננה מדע מדויק אלא עדות משנית מסייעת לחקר האמת.	318
4.9	חוות-הדעת של המומחה היא חד-משמעית.	318
4.10	הסכסוך מתייחס לאדמות שהיו שייכות בעבר לאביהם המנוח של הצדדים.	319
4.11	תביעה רכושית שהגישה אישה נגד בעלה, להצהיר על היות הסכמים שחתמה עם בעלה בטלים או לבטלם.	319
4.12	תוקפה של הצוואה.	319
4.13	סדקים בממצאי חוות-הדעת.	320
4.14	הנתבע לא סיפק חוות-דעת גרפולוג בתמיכת טענותיו.	320
4.15	טענת הנתבעת כי לא חתמה על מסמך ההתחייבות התבררה כשיקרית.	321
4.16	קביעתה של התובעת כ"ידועה בציבור" של הנתבע.	321
4.17	חתימות המנוחה על הסכם המכר ועל יפוי הכח הבלתי-חוזר - זוייפו.	321
4.18	האם כתב היד יכול ללמד כי הנתבע היה שיכור בעת כתיבת המכתב?	322
4.19	תביעה למזונות אישה כנגד בעלה.	322
4.20	תובענה להחזרת ילדים חטופים מישראל לארצות הברית.	322
4.21	שוני מהותי בצורת החתימות.	323
5.	זיוף חתימה בפסיקת בית-משפט שלום.	323
5.1	האם הנתבעים, או מי מהם, חתומים על המסמכים שבמחלוקת?	323
5.2	לא הורם הנטל להוכיח כי הנתבעת חתמה על השיקים.	324
5.3	הטוען לזיוף ומרמה עומד תחת נטל מוגבר להוכחת טענותיו.	324
5.4	חתימה על כתב הערבות - חתימה מזוייפת.	325
5.5	חתימה על שטר.	325
5.6	החתימה המתנוססת על גבי השיק.	326
5.7	שיק מזוייף.	326
5.8	חתימה על כתב ההסכמה.	327
5.9	הוכחת הזיוף הנטען על-ידי התובע.	327
5.10	"הסכם סולחה".	328
5.11	הנטל להוכחת חתימתו של הנתבע על גבי השטר.	328
5.12	שוני ממשי בנראות ובתצורת החתימה.	328
5.13	יש מקום לסטות מקביעת המומחית ולהעדיף את התרשמות בית-המשפט מהעדים שהופיעו בפניו.	329

5.14	לא היתה כל מניעה מצד התובע להגיש ראיות מתאימות, כגון
329	חוות-דעת נגדית להפרכת טענת הזיוף
5.15	חתימה על כתב הערבות
330	5.16 החתימה על-גב השיקים
330	5.17 התנגדות לשלוש צוואות שהותיר המנוח
331	5.18 טענת הנתבעת בדבר זיוף חתימתה על כתב הערבות
331	פרק ה': זיוף חתימה - צוואות - תצהירי הסתלקות ועוד
333	1. עיקרים בדיני צוואות
333	1.1 כללי
333	1.2 צוואה שנעשתה בשעה שהמצווה לא ידע להבחין בטיבה של
336	צוואה
336	1.3 למרות מצבו הבריאותי הירוד של המנוח, בהיעדר ראיה רפואית
340	נכון למועד עריכת הצוואה - לא עלה בידי התובעים להוכיח כי המנוח
340	לא היה כשיר מבחינה קוגניטיבית לערוך צוואה
340	1.4 לעת עריכת הצוואה המנוחה סבלה מירידה קוגניטיבית קלה, אולם
342	הדבר לא פגם ביכולותיה של המנוחה ליצור קשר עם הסביבה, להביע
342	את רצונותיה ולהבין את משמעות עריכת הצוואה
342	1.5 המנוח סבל מכאבים עזים ומצבו הגופני היה ירוד בשל מחלתו,
345	אולם נתונים אלו לא בהכרח מצביעים על מצבו הקוגניטיבי וצלילותו
345	של המנוח לחתום על צוואתו
345	1.6 בהתאם לחוות-דעת מומחה מטעם בית-המשפט, ולכלל המסמכים
349	הרפואיים שהוגשו ולעדויות שנשמעו, בית-המשפט קבע כי המנוחה לא
349	היתה כשירה לערוך צוואה במועד עריכתה
349	1.7 הנתבעת נמנעה מלהציג חוות-דעת רפואית מטעמה ומשוויתרה
349	הנתבעת על הגשת חוות-דעת רפואית, למעשה אין ביכולתה להוכיח
349	עניין שברפואה, ובכלל זה כשירותה של המנוחה
349	1.8 מה הדין כאשר חוות-דעת מומחה בית-המשפט ועדויות עורך
350	הצוואה עומדות בסתירה לטענת היעדר הכשירות?
350	1.9 הנתבע לא הרים את הנטל הראייתי המושת עליו, ולא הוכיח, כי
351	המנוח "לא ידע להבחין בטיבה של צוואה"
351	1.10 הנתבע לא העמיד ולו ראיה אחת שיש בה כדי לסתור את ממצאי
352	חוות-דעת המומחה בנוגע לכשרותה של המנוחה לערוך את צוואת
352	2012
353	1.11 צוואה בכתב יד
353	1.11.1 לא ניתן לנתק את האופן שבו כתב המנוח את התאריך לבין
353	סוגיית צלילות דעתו של המנוח לערוך צוואה
353	1.11.2 כאשר הנתבעת אינה מנדבת פרטים אינה מבהירה מתי בדיוק
355	קיבלה את הצוואה השניה, לא ניתן לבדוק מה היה מצבו של המנוח
355	בעת שחתם על הצוואה והאם ידע להבחין בטיבה

357.....	1.12 חולה נפש.....
358.....	2. חופש לצוות - סעיף 27 לחוק.....
359.....	3. אונס, איום, השפעה בלתי-הוגנת, תחבולה או תרמית - סעיף 30 לחוק הירושה.....
359.....	3.1 מבוא.....
361.....	3.2 אונס ואיום.....
361.....	3.2.1 כללי.....
361.....	3.2.2 יש לבטל את הצוואות המאוחרות, מהנימוק שאלו נערכו באיום ובכפייה, אשר לא פסקו עד פטירת המנוחה.....
364.....	4. השפעה בלתי-הוגנת.....
364.....	4.1 כללי.....
366.....	4.2 המבחנים להוכחת השפעה בלתי-הוגנת.....
366.....	4.2.1 כללי.....
367.....	4.2.2 מבחן התלות והעצמאות.....
367.....	4.2.3 מבחן התלות והסיוע.....
368.....	4.2.4 מבחן קשרי המצווה עם אחרים.....
369.....	4.2.5 מבחן נסיבות עריכת הצוואה.....
369.....	4.2.6 מבחן הנישול.....
369.....	4.2.7 מבחן הגיונה של הצוואה.....
370.....	5. תחבולה ותרמית.....
370.....	6. טעות.....
374.....	7. טעות בעובדה.....
375.....	8. טעות במניע.....
375.....	9. טעות שבדין.....
376.....	10. חולה נפש.....
376.....	11. החתימה - צוואות - בפסיקת בית-משפט עליון.....
376.....	11.1 טענות כנגד תקפות הצוואות.....
376.....	11.2 טענה כי חתימת המנוחה זוייפה.....
377.....	11.3 העלאת טענת זיוף החתימה על הצוואה מהווה הרחבת חזית, וכי על בעל דין המעוניין להעלות טענה חדשה לפעול בדרך המתחייבת מן התקנות ולהגיש בקשה לתיקון כתב טענות.....
377.....	11.4 פרשנות צוואה ומעמדה.....
378.....	11.5 המבקשת לא עמדה בנטל לשכנע באמיתות הצוואה, לא הוכיחה מי ערך את התיקון לצוואה ומתי נערך התיקון.....
379.....	11.6 זיוף חתימה בצוואה.....
380.....	11.7 השגות שני הצדדים בעניין צוואות הוריהם.....
380.....	12. חתימה - צוואות בפסיקת בית-משפט לענייני משפחה.....
380.....	12.1 לבקשה צורפה חוות-דעת של גרפולוג בניגוד לתקנות.....

12.2	המבקשות לא הצליחו להוכיח כי קיימת עילה לבטל את תצהירי
381	ההסתלקות
12.3	הטענה לזיוף חתימת המנוח
382	הנתבעת חזרה בה מהבקשה למינוי גרפולוג
382	ביטול הסכם חלוקת עזבון מחמת זיוף
12.6	טענת זיוף חתימת המנוחה על גבי שיק המחלוקת נזנחה על-ידי
383	התובעים
12.7	אמיתות חתימותיו של המנוח על גבי הצוואה
12.8	יש קושי לעמוד על הבדלים בכתב היד ככל וקיימים ובפרט בהיעדר
384	חוות-דעת מקצועית שלא הוגשה
12.9	קיום צוואה
384	קיום צוואות הוריהם המנוחים והתנגדויות לקיומן
12.11	התנגדות לצו קיום צוואה של המנוחה
385	ביטול הסכם מתנה
12.13	היעדר האותנטיות של חתימת המנוח
386	תיקון צוואה בכתב יד
12.15	הטענה בדבר היות הצוואה מזוייפת
12.16	נסיבות הטעות או ההטעיה או המרמה
12.17	המבקשות הגישו המסמך כצוואה, וביקשו לתת לו צו קיום
387	צוואה
12.18	התנגדות לקיום צוואה שהגישו אח ואחות כנגד בקשת אחותם
387	לקיים את צוואת אימם המנוחה
12.19	המבקשים לא ביקשו מינוי מומחה מטעם בית-המשפט לצורך
388	בדיקת אמיתות החתימה
12.20	הנתבעים זנחו את טענת הזיוף
12.21	התנגדות שהוגשה במסגרת תובענה לקיום צוואה על-ידי בעלה
388	השני של מנוחה שציוותה להוריש את רוב רכושה לילדיה
12.22	ביטול צוואה
12.23	סכסוך בין אח ואחות, בנוגע לעזבונו של אביהם המנוח
12.24	המומחה לא הוזמן לחקירה וחוות-דעתו התקבלה. לפיכך אין כל
390	ממש בטענת המתנגד לעניין הזיוף
12.25	תיקון את כתב ההתנגדות כך שתתווסף עילת זיוף הצוואה
390	הסכם מתנה
12.27	סכסוך ירושה
391	תיקון צו ירושה
12.29	בית-המשפט התיר למבקשים להגיש בקשה למינוי גרפולוג אולם
393	המבקשים בחרו שלא להגיש בקשה זו ובכך למעשה פגעו ביכולת
12.30	להוכיח את טענתם ביחס לזיוף חתימת המנוחה
394	ביטול צו הירושה וקיום צוואתו של המנוח

12.31	ביטול העברת זכויות בשתי דירות	394
12.32	ייפוי הכוח שניתן לכאורה על-ידי הנתבעת	394
12.33	קיום צוואה על-סמך העתק	395
12.34	המתנגדים לא ביקשו מינוי מומחה גרפולוגי, או מומחה לטביעות אצבע, להוכחת טענתם לזיוף החתימה בצוואה	395
12.35	תביעה לקיום צוואה של קשישה בודדה	396
12.36	טענה בדבר זיוף הצוואה	396
12.37	החתימות על גבי הצוואה מזויפות	397
12.38	בקשה לקיום צוואת מנוחה שהנהנה על-פיה הוא מי ששימש כאפוטרופוס לגופה	397
12.39	טענות הפגמים בעריכת הצוואה שונות בחתימות ואי ידיעת עברית	397
12.40	התנגדותו של בן לקיום צוואתו של אביו	398
12.41	התנגדותם של שלושה אחים, שאמם הורישה בצוואתה את כל רכושה לאחרים	398
12.42	בקשה למתן צו ירושה לטובת אדם שטען שהוא קרוב משפחה של מנוחה חשוכת ילדים	399
12.43	האם להתיר למתנגדים לקיום הצוואה להגיש חוות-דעת של גרפולוג ביחס לזהות כתב ידו של עורך הצוואה?	399
12.44	בקשה של בת לבטל צו ירושה לאחר שנמצאה צוואת האם	400
12.45	במקרה דן לא הוגשה בקשה למינוי מומחה בתחום הגרפולוגיה, המבקש נטל לעצמו החירות לצרף חוות-הדעת	400
12.46	התנגדויות שהוגשו כנגד צוואה של המנוחה שהדירה את המתנגדות	400
12.47	נטל הראיה להוכחת אמיתות הצוואה	401
12.48	אין המדובר בזיוף אלא בחתימתו של המנוח על הצוואה, כאשר ההבדל בין חתימתו זו לבין דוגמאות חתימה שלו נגרם בעטיין של נסיבותיה המיוחדות של החתימה	403
12.49	תוספת לצוואה	404
12.50	טענת זיוף שנטענה בחצי פה	405
12.51	כתב היד שעל גבי ה"צוואה"	405
12.52	האם היה המנוח כשיר לערוך את צוואותיו האחרונות?	406
12.53	צלילות דעתה של המנוחה במועד עריכת הצוואה וחתימתה עליה	406
12.54	חובה מוגברת, על התובעים לנסות ולהוכיח את אותנטיות הצוואה הנטענת על דרך של הגשת חוות-דעת גרפולוגית	407
12.55	בכל הנוגע למצבו הנפשי של המצווה בעת עריכת הצוואה, הפסיקה הישראלית אינה מכירה בקבילותה של חוות-דעת המתבססת על ענף זה של הגרפולוגיה	408

12.56	טענת הזיוף ונסיבות עריכת הצוואה	408
12.57	מסקנת המומחה איננה מדברת על ודאות אלא על סבירות גבוהה	409
12.58	הגם שהמבקש טען לזיוף לא הוצגה כל חוות-דעת גרפולוגית תומכת	409
12.59	לא התקבלה הבקשה לבדוק על-ידי גרפולוג חתימתו של מי מהאחים נמצאת על הבקשה, לאחר שהתובע בניגוד גמור לאמור בתביעתו הודה בחקירתו כי חתימתו שלו נמצאת הבקשה	410
12.60	כספי הירושה	410
12.61	חוות-הדעת הגרפולוגית תומכת במסקנה כי אכן המנוחה חתמה על הצוואה	411
12.62	האם זוייפה צוואתו של המנוח אותה מבקש אחיינו לקיים?	411
12.63	המנוחה חתמה על הצוואה בידה שלה בלבד	411
12.64	המנוח רצה כי שלושת ילדיו יירשו אותו וכך כתב בצוואתו	412
12.65	תוקפה של צוואת המנוח	412
12.66	ויכוח בין סוגי המומחיות השונים	413
12.67	בקשה להגשת חוות-דעת גרפולוגית	413
12.68	האם כתב היד בצוואה הוא כתב ידה של המנוחה? האם החתימה על גבי הצוואה היא חתימת המנוחה?	414
12.69	ניתן להעדיף עדות ראיה ישירה של הנוטריון שערך את הצוואה על פני עדותו התאורטית של הגרפולוג מטעם הנתבעת	415
12.70	את הטענה שהמנוחה לא ידעה להבחין בטיבה של צוואה יש להוכיח באמצעות מומחה רפואי ולא באמצעות גרפולוג	415
12.71	אין דרך לקבוע את מועד הוספת הפרטים בכתב יד	416
פרק ו': הזיוף בהליכי בוררות		417
1.	טענת זיוף מסמכים בהליך לביטול בוררות	417
2.	הרחבת תחום הבדיקה של הגרפולוג	418
3.	בהתנהלותו של הבורר נפל פגם שעניינו בהיוועצות מאוחרת שניהל עם מומחה בנוגע לסוגיה שלא נכללה בחוות-דעתו, מבלי להודיע על-כך לצדדים	418
4.	בקשה כי זכרון הדברים יועבר על-ידי הבורר לגרפולוג	419
5.	טענת זיוף חתימת הבוררים	419
6.	האפשרות להשיג בפני בית-המשפט על טעויות בפסק בוררות מוגבלת	420
פרק ז': הזיוף בענייני ביטוח		421
1.	המבקש הסכים כי הסוכן יהא שלוחו לעניין כריתת חוזה הביטוח	421

2.	ארבע חוות-הדעת הגרפולוגיות השונות שהוגשו, אשר נועדו לזהות את חתימת היד שנמצאה על גבי חותמת הבנק	421
3.	קבלת תגמולי ביטוח עקב שריפה	422
פרק ח': חתימה בטביעת אצבע		423
1.	חתימה בטביעת אצבע	423
2.	האם החתימה על הסכם המתנה וייפוי הכוח הם של המנוחה?	424
פרק ט': קבלת ראיות - חוות-דעת - שלב הערעור		425
1.	טענות המערערים באשר למעשי סחיטה וזיוף - תכנון ובניה	425
2.	בקשה להוספת ראיות - הבקשה נדחתה	425
פרק י': שינויים במסמך		427
1.	הסכמי חליפין - שינויים הבולטים שנעשו במסמך	427
2.	בית-משפט קמא העדיף את גירסת המומחים מטעם המשיבים, בשל מומחיותם הרבה בתחום הנדון ועדויותיהם שנמצאו על-ידו "מקצועיות ומהימנות"	428
3.	טענת המבקשים כי החוקרים ערכו עם החשודים מספר שרטוטים כדי להכין אותם לשחזורים, ולמסור להם מידע על רצח המנוחה	428
4.	תיקון שבוצע בהסכם ובתרשומת הפנימית	429
5.	מדובר בשינויים ותוספות בהסכם שלכאורה בולטים על פניו, ואשר ניתן לזהותם גם בעין בלתי-מזויינת	429
6.	לא הוצג ההסכם המקורי וכל ששת האנשים אשר חתמו לכאורה על ההסכם - הלכו לעולמם	430
7.	שאלת האותנטיות של היומנים	430
8.	התבססות על העתקים צילומיים לצורך עריכת חוות-דעת גרפולוגית, טובה פחות מהתבססות על מסמכי מקור	431
9.	אותנטיות מסמכים בעסקת מכר	432
10.	קיימת סבירות גבוהה שהחתימה שבמחלוקת נכתבה לפני התוספת שבמחלוקת והתאריך	432
11.	מדובר במסמך אותנטי, כאשר גם בנושא החתימה הממצא אינו חד-משמעי	433
פרק י"א: זיוף חתימה בענייני מקרקעין		435
1.	הפרת הסכם מכר	435
2.	עסקאות נוגדות לרכישת קרקע	435
3.	חתימות המוכרים זויפו	436
4.	ציון חוות-הדעת הגרפולוגית נעשה בלא כל הבעת דעה בקשר לתוכנה באופן שיש בו כדי להוות התערבות בהליך, המקימה עילת פסלות	436
5.	בחוות-הדעת הגרפולוגית אין כדי לבסס את טענת הזיוף שהעלתה המבקשת	437
6.	חתימה על אישור המסירה	437

7. התובעת לא תמכה את טענתה בדבר זיוף חתימתה על ההסכם בראיות נוספות, דוגמת חוות-דעת גרפולוגית או כל ראיה אחרת	438
8. טענת התובעים כי הנתבעת לא הביאה ראיות לסתור את האותנטיות של העתק ייפוי הכוח	438
9. אמיתות ייפוי הכוח	439
10. הנטל המונח על כתפי הטוען למעשי זיוף ומרמה הינו כבד במיוחד, שכן עליו להעמיד תשתית עובדתית מפורטת	440
11. קבילות מסמך כראיה	440
12. הנתבע חתם על תצהיר ההסתלקות ובכך הסתלק מכל זכויותיו בעזבון האב המנוח	441
13. חקירת גרפולוג כאשר המחלוקת היא בסוגיה של זיוף	441
14. עיון בשלושת ייפוי הכוח ביסס את התהיות המשמעותיות לגבי האותנטיות של שניים מהם	442
15. ההסכם נשלח לבדיקת מומחיות להשוואות כתב יד	443
16. איחור בבקשה להארכת מועד	443
17. במצב שבו אדם מתכחש לחתימתו שלו על מסמך, שאזי על הצד שכנגד להוכיח את אמיתותו	444
18. הערות האזהרה שנרשמו	444
19. גיל ההסכם	445
20. בקשה להעברת עורכי-דין מתפקדים	445
21. לאור חשיבות הראיות לבירור האמת, בכל הנוגע לטענת הזיוף, ובהינתן ששלב הוכחות התובעת טרם הסתיים, יש לאפשר לתובעת להמציא הראיות הנוספות מטעמה	446
22. בטלות הסכמים	447
23. תביעה למתן פסק-דין הצהרתי בדבר בטלות עסקת מכר מקרקעין	448
24. בית-המשפט במקרים מסויימים רשאי להשוות בין חתימות בעצמו לצורך הכרעה בטענת זיוף	448
25. תאריך חתימה אמיתי על זכרון דברים	449
26. טענה לזיוף או לקיומה של קנוניה יש להוכיח על כל חלקיה ופרטיה, בדרגת שכנוע גבוהה במיוחד	449
27. אפשרות להגשת חוות-דעת גרפולוגית לעניין אותנטיות המסמך	450
28. לא מתקיימים הקריטריונים המפורטים בפסיקה על-מנת לאפשר הבאת חוות-דעת גרפולוגית, לאחר תום שלב שמיעת הראיות	450
29. אותנטיות מסמכי מכר הדירה	451
30. קבלת מקור ייפוי כוח 1998 כחלק מחומר הראיות בתיק	451
31. הימנעות מהגשת בקשה למינוי גרפולוג לבדיקת אותנטיות ייפוי הכוח הנוטריוני	451
32. הפקעתם של מקרקעין שהיו בבעלות אביו המנוח של התובע	452

452.....	33. אכיפת הסכם מכר מקרקעין.....
453.....	34. נטל כבד רובץ על הטוען טענת זיוף.....
453.....	35. המסמכים על-פיהם נרשמו זכויות הנתבע בלשכת רישום המקרקעין
453.....	הינם מסמכים מזוייפים.....
453.....	36. הצדדים חולקים על אותנטיות המסמך.....
454.....	37. הדרך בה יכול צד הטוען לתוקפו של מסמך, שהחתום עליו מתכחש
454.....	לחתימתו, להוכיח את טענותיו.....
454.....	38. הבדלים זניחים בחתימה על יפוי כוח.....
455.....	39. זכויות בנכס.....
455.....	40. סוגי כתבי ידו של התובע המצויים במחלוקת.....
456.....	41. חתימת המבקש על יפוי הכוח - גמגום וחוסר עקביות שמשקפים
456.....	היעדר נקיון כפיים.....
456.....	42. בקשה להצגת מסמכים.....
457.....	43. בחינת אותנטיות הסכם המחסן.....
457.....	44. בעלות על מקרקעין.....
458.....	45. תובענה לביטול רישום "בן ממשיך".....
458.....	46. פרשת הסכמי השכירות.....
459.....	47. אכיפת הסכם המבוסס על זיכרון דברים.....
459.....	48. האישה לא עתרה בשלב כלשהו למנות מומחה להשוואת כתבי יד ואף
460.....	לא צירפה חוות-דעת מטעמה.....
460.....	49. הוצאות ההליך.....
460.....	50. החתימה או אי-החתימה על האישורים.....
461.....	51. חוות-הדעת של המומחה לכתבי יד קבעה כי אין התאמה בין החתימה
461.....	על שטר החוב לחתימותיו האחרות של התובע.....
461.....	52. אותנטיות המסמך - אישור מסירת מפתחות המושכר.....
463.....	פרק י"ב: זיוף חתימה בעניינים שונים
463.....	1. האם יש לראותן כהמחאת זכות המהווה התחייבות עצמאית של
463.....	המערערת לתשלום הסכום המגולם בהן למשיבה?.....
463.....	2. טענה כי פסק-דינו של בית-הדין הרבני הגדול זויף.....
464.....	3. תובענה לביטולו של פסק-דין מחמת תרמית.....
464.....	4. סירוב המשיב לביצוע ניתוח.....
465.....	5. הסכם שלא ניתן לראות בו הסכם לתשלום חוב.....
465.....	6. המסמך המבוקש עומד בתנאים שנקבעו בפסיקה לשם מתן צו לגילוי
465.....	מסמכים במסגרת בקשה לאישור תובענה כייצוגית.....
466.....	7. בקשה לתיקון כתב תביעה ולמצער הגשת ראיות משלימות.....
466.....	8. זיוף שלושה מסמכים הקשורים להסכמי שכר הטרחה.....
467.....	9. אותנטיות חתימות על מסמכים שונים בהם שטר העברת מניות.....
468.....	10. כתב היד עם ה"למד המתנפנפת".....
468.....	11. אם חתם המשיב 1 על שני הסכמי שותפות.....

12. החתימות הנחזות להיות חתימותיו של המנוח - חוות-הדעת שבגרפולוגיה.....	469
13. לא ניתן ללמוד מהמסמכים שהמערער טען כי הם אישורים על קבלת השיקים - שהשיקים אכן נמסרו למשיב או כי המערער שלם את סכומם למשיב.....	470
14. אופן בחינתו והכרעתו של בית-המשפט במחלוקות הנוגעות לאותנטיות של חתימות וטענות לזיוף.....	470
15. "זיוף עצמי" של שיקים.....	472
16. בקשת המבקש לביטול פסק-הדין.....	472
17. כרטסת פיקטיבית.....	473
18. בקשה שהגיש המבקש למחיקת כתב הגנתם של משיבים 3-5 תידון במסגרת ישיבת קדם משפט.....	473
19. בקשה למינוי גרפולוג - חזרה מטענה אודות זיוף חתימתו על המסמך.....	474
20. עשויה להידרש חוות-דעת גרפולוגית להוכחת הטענה שחתימות התובעת זוייפו.....	474
21. הוכחת האותנטיות של "השטרות".....	475
22. טענת הזיוף שהעלה התובע, הנסמכת על חוות-דעת גרפולוגית שהציג, לא די בה כדי לבסס את טענת המרמה שהעלה.....	475
23. בקשת התובע להאריך את המועד להגשת תצהירי עדות ראשית וחוות-דעת גרפולוגית מטעמו.....	476
24. אין די בחוות-הדעת כדי להוכיח את טענת הזיוף.....	476
25. אין טענה שהסכם שכר הטרחה זויף, גם לא בתצהירו של המבקש, כל שנטען בתצהירו, שאין הוא חתום על ההסכם ואין הוא יודע מי חתם.....	477
26. אין מקום לטעון כטענות חלופיות - "לא קיבלתי כל חומר וחתימתי זוייפה".....	478
27. כל הטענות בדבר זיוף חתימת המבקש יש להעלות בלשכת ההוצאה לפועל.....	478
28. החייב לא טען ולא הביא ראיה כי הגיש תלונה במשטרה בזמן אמת, או כי פעל באופן כלשהו לכשנתגלה לו, לטענתו, כי חתימתו זוייפה.....	479
29. בקשת מסמך מקור כדי לבדוק "טענת זיוף".....	479
30. חזרה מטענת זיוף.....	480
31. טענת המבקשת ל"זיוף" חתימתה.....	480
32. חתימה על שטר החוב.....	480
33. הכחשתה של המשיבה כי חתמה על מסמכים.....	481
34. הוכחת מתן הלוואה.....	481
35. הנטל להוכחת הזיוף רובץ לפתחה של המבקשת, אשר לא הגישה חוות-דעת גרפולוגית מטעמה.....	482

36.	הוספת חוות-דעת בשלב זה יש בה כדי לסרב ולהאריך שלא לצורך	
482.....	את ההליך	
37.	זיוף מסמכים במטרה להעביר רכב	483.....
38.	בקשה חריגה להגשת תצהיר משלים לאחר סיום שמיעת ההוכחות	483.....
39.	הנבטת לא מצאה לצרף חוות-דעת גרפולוגית שכן לטענה לא יכלה לעמוד בהוצאה הכספית הנדרשת בהיותה מתמחה	484.....
485.....	פרק י"ג: הלכות שנת 2024-2025	
1.	אין כל ספק שבית-המשפט יכול להכריע בשאלת אותנטיות חתימתו של אדם על מסמך על סמך עדותו של עד, שנמצא מהימן, לפיה אותו אדם חתם בפניו על המסמך	485.....
2.	נטען כי ניתן ללמוד מחוות-הדעת הגרפולוגית שגם חתימתו של המנוח על מסמכי ההלוואה זוייפה. ביחס לטענה זו הבהיר בית-משפט קמא כי מדובר במסמכים שונים אשר נחתמו במועדים שונים, ועל-כן "לא ברור כיצד יהיה בממצא לגבי אותנטיות החתימה... כדי להשליך על טענות התובעים במקרה דנן". בית-משפט שלערעור לא ראה מקום להתערב בהחלטתו של בית-משפט קמא בעניין זה	485.....
3.	כאשר נטענת טענת זיוף, אכן עובר הנטל לתובע, אוחז השטר, להוכיח את אמיתות החתימה. עם-זאת, נטל ההוכחה המוטל על תובע המבקש סעד זמני, לעניין אמיתות החתימה, אינו זהה לנטל המוטל עליו בהליך העיקרי, וגם לעניין זה די להראות עילה לכאורית	485.....
4.	הבקשה דנן לא מגלה טעם מבורר המצדיק התערבות בקביעה לפיה הגרסה שמסר המבקש לא בוססה על מסכת ראייתית מספקת, בשלב זה. הקושי הניצב בפני הבקשה דנן מתעצם, נוכח התרשמות בית-המשפט המחוזי מהמסד הראייתי שהניחו בפניו המשיבים, שכלל שני עדים; חוות-דעת גרפולוגית והסכמים שתומכים בטענת משיבה 2	485.....
5.	הימנעותו של המבקש מהבאת ראיות התומכות בגרסתו פועלת לחובתו. בנוסף, נוכח התרשמותו החד-משמעית ממהימנות עדותו של עו"ד קריכלי, לא מצא בית-המשפט צורך להכריע בין חוות-הדעת הגרפולוגיות השונות שהגישו הצדדים על אודות זיוף חתימת המבקש, מה גם שהמבקש בחר שלא למסור למומחית מטעמו את מסמכי המקור, באופן אשר שלל את האפשרות כי תינתן על ידה חוות-דעת מלאה ומקיפה בסוגיה שהתבקשה לחוות את דעתה עליה - בקשת רשות הערעור נדחתה	486.....
6.	קיים קושי בהעלאת הטענה כי מדובר בעסקת הלוואה, שכן מדובר בטענה עובדתית הסותרת את גרסת הגנתו של המערער, לפיה מעולם לא מסר את ההמחאות למשיב וחתימתו זוייפה	486.....

7. הצדדים חלוקים בשאלה אם את חוות-הדעת מושא בקשת הרשות לערער היה על המבקשים להגיש מלכתחילה (כפי שגם מצא בית-משפט השלום לקבוע), או שמא הצורך בהגשתה לא עלה אלא לאחר שהוגשה חוות-דעת מטעם המשיב (כפי שטוענים המבקשים). ובכן אף שנראה בעיניי כי לא היה על המבקשים להקדים ולהגיש חוות-דעת מטעמם, שכן הנטל להוכחת הזיוף הוא לכאורה על הטוען לזיוף (קרי המשיב), הרי שגם אם לא כך הוא, ואפילו נניח לשם הדיון כי המבקשים טעו בגישתם ועתה הם מבקשים להגיש חוות-דעת מטעמם לעניין זיוף החתימה על גבי השיקים, אינני רואה כל יתרון דיוני לטובת המבקשים אם יגישו את חוות-הדעת עתה, משמע לאחר שהמשיב הגיש את החוות-הדעת מטעמו 486.

8. אין מנוס מלקבוע, ברמת ההוכחה הנדרשת, כי הנתבע מסר עדות שאינה אמת בעניין מהותי, וכי הוא ביקש להסתמך, בנושא היורד לשורש הגנתו, על מסמך בעייתי ביותר, שחתימות התובע עליו נחזות להיות מזויפות. הנתבע הסתבך בגרסה מחוררת, בלתי-עקבית ומרובת סתירות, ונכשל בהצגת תמונה עובדתית וראייתית שניתן להיאחז בה. בנסיבות אלה, קיים קושי ניכר לקבוע עובדות על יסוד עדותו של הנתבע. 487.

9. לטענת התובעת, שלב הראיות בהליך טרם הסתיים וקיימת חשיבות מהותית לצורך בירור האמת בהגשת חוות-הדעת, וכמו-כן נטען כנגד טענות שהועלו על-ידי הנתבעות בשמו של עו"ד דורון רז שהטיל עיקול על זכויות המנוח זוהיר בחלקה, כי לטובת התובעת נרשמה הערת אזהרה על זכויות המנוח זוהיר עוד בטרם נרשם העיקול. הנתבעות התנגדו להגשת חוות-הדעת וטענו כי לא ברור לשם מה הוכנה חוות-הדעת ובאיזה הקשר ומדוע היא לא הוצגה עד היום ונטען כי מתן אפשרות להגשת חוות-הדעת יאלץ את הנתבעות לחקור את הגרפולוגית ואף ייתכן שתוגש חוות-דעת נגדית מטעמן ובכך יש כדי להאריך את ההליך בעוד פיצויי ההפקעה צוברים הפרשי הצמדה וריבית - בית-המשפט מצא לנכון לאפשר לתובעת למצות את הליך הבירור הראייתי ביחס לזכויותיו של המנוח זוהיר תוך מתן זכות תגובה וזכות הבאת ראיות נגדיות לנתבעות 487.

10. על רקע מסקנותיי אלו, ובכלל, גלום קושי רב בקבלת עמדתה הנחרצת של מומחית הנתבע; עמדה חד-משמעית שאינה מותירה כל מקום לספק, לפיה "הגעתי למסקנה חד-משמעית כי מדובר בזיוף עצמי". ברי כי גרפולוגיה אינה נחשבת למדע מדויק, ולכן אתקשה לקבל את העולה מעדות מומחית הנתבע כי קיימים מקרים בהם המסקנה היא ברמת דיוק של מאה אחוזים. גם כשצויין לפניה כי קביעתה היא חד-משמעית, וכי היא חרצה את גורלו של התובע, השיבה המומחית "נכון, חרצתי את גורלו, אמת, אני מודה" 488.

11. המבקשת ביקשה להציג ראייה חדשה בערעור, חוות-דעת גרפולוג הקובעת שהחתימה אינה חתימתה. אינני מקבלת את הבקשה משני טעמים: ראשית, בעל דין ככלל אינו רשאי להגיש ראיות חדשות לבית-המשפט שלערעור ולא בנקל תינתן רשות להגשתן. שנית, לאור נימוקי בית-משפט קמא, אשר שוכנע מהראיות שהיו בפניו, כי המבקשת היא זו שחתמה על הסכם התיווך. אף אם קיים שוני בין חתימתה בבנק ובמסמכים רשמיים אחרים לבין החתימה שמופיעה על הסכם התיווך, ממילא לא יהיה בכוחה של מסקנת הגרפולוג במקרה זה לשנות את המסקנה שהמבקשת חתמה על הסכם התיווך. 488.....
12. שאלת הזיוף הועלתה על-ידי המבקשת כבר בבית-משפט קמא, וכך אף הצורך בחוות-דעת מומחה. על-כן ברי, שהיה בידיה מבקשת לקבל חוות-דעת ולהגיש כבר בהליך בבית-משפט קמא. לנוכח אופיו של הליך תביעה קטנה, "שנועד להיות הליך פשוט ומהיר", ובהתחשב בכך שהדיונים בבית-משפט קמא התארכו, והיו בידי המבקשת מספר הזדמנויות להגיש את הראיה, אין מקום לקבלה באיחור כה משמעותי בהליך הבקשה למתן רשות לערער. 488.....
13. מכאן באה כב' השופטת קמא לבחינת השאלה, האם אכן נכרת חוזה הלוואה בין הצדדים, ומסקנתה בסופו-של-יום היתה, כי המערערות לא הרימו את הנטל להוכחת הכריתה. בדרכה למסקנה זו ניתחה כב' השופטת קמא את הראיות, ובכללן - החוזים שעליהם נסמכו המערערות וכן העדויות שהובאו בפני בית-המשפט, כמו גם חוות-דעת גרפולוגית שהציגו המשיבים, ולפיה החתימה היחידה שעל גבי חוזה הלוואה - זויהפה. חוות-הדעת של הגרפולוגית התקבלה על דעתה של כב' השופטת כמקצועית ואמינה, לאחר שהמומחית נחקרה שתי וערב על חוות-הדעת ועמדה עליה איתן. מאידך לא הציגו המערערות חוות-דעת מטעמן. 489.....
14. תום-לב וניקיון כפיים - גם שיקול זה פועל לרעת המבקש. צו מניעה זמני הינו סעד מן היושר, ובית-המשפט יזהיר עצמו הזהר היטב בטרם יוענק צו שכזה לצד אשר מבסס את טיעונו על הסכם פיקטיבי ועל היעדר כוונה לקיים התחייבויות שנטל על עצמו. לכך אוסיף גם את הסתירות בעדותו לגבי מספר ההסכמים עליהם חתם; אי-קיומו של מסמך המקור בכתב יד; אי-העלאת טענת ההסכם בכתב יד בהזדמנות הראשונה ובמסגרת תיק ההוצל"פ - כל אלו מטילים צל כבד על תום-ליבו וניקיון כפיו של המבקש. 489.....

15.	לאור המסקנה כי מדובר בייפוי כוח שנחתם בפני נוטריון ציבורי בשנת 1946, לאחר שזוהה החותם כנימר דנן, ופרטיו צוינו בפסקת אישור החתימה, אין גם כל משמעות או משקל לטענות המומחית הגב' קדוש מטעם הנתבעים, כי היא מוצאת מאפייני כתב יד שונים בין הכתב בייפוי הכוח הנ"ל, לבין דוגמאות כתב יד אחרות שלו שהוצגו בפניה על-ידי הנתבעים להשוואה. עדותה של הגרפולוגית פנינה אריאלי נמצאה אמינה והגינות.	489
16.	לאחר חקירת המצהירים והמומחית, לא מצאתי שעלה בידי של אמנון לשכנע שסיכוייה של טענת הזיוף הם גבוהים במידה שמחייבת את המסקנה כי סיכויי התביעה נמוכים במידה שתצדיק את ביטול העיקולים. זאת, מכמה סיבות: א. החתימות הן חתימות אלקטרוניות, ולכן משקל חוות-הדעת הקובעת שהחתימה על גבי שטר החוב הועתקה והודבקה מהחתימה שהופיעה על גבי מסמך אחר שניתן לגרפולוגית לשם השוואה, הוא משקל מוגבל. ב. בחקירתה הודתה הגרפולוגית, שהחתימות נשלחו אליה באמצעות המייל, וכי אין לה מומחיות בתחום המחשבים והתוכנה. היא גם הודתה כי אין לה דרך לדעת מי ביצע את החתימה על שטר החוב ומי ביצע את החתימה על המסמך שהועבר אליה לשם השוואה.	490
שער ה': זיוף מסמכים במשפט הפלילי 491		
פרק א': הדין 491		
1.	גניבה או זיוף של מסמך - סעיף 413 לחוק העונשין.	491
2.	שינוי זהות של רכב או של חלק של רכב - סעיף 413 לחוק.	491
3.	סעיפים 418 עד 423 לחוק העונשין.	491
4.	סעיפים 461 עד 469 לחוק העונשין.	492
5.	סעיפים 477 עד 488 לחוק העונשין.	494
פרק ב': תהליך קביעת ממצאים בהסתמך על ראיות נסיבתיות 497		
פרק ג': התערבות בית-משפט של ערעור בהכרעה בין חוות-דעת מומחים - רק במקרים חריגים 501		
פרק ד': מהו הספק הסביר 503		
פרק ה': הוכחת "זיוף" על-סמך ראיות נסיבתיות 507		
פרק ו': חובת זהירות מושגית קיימת לגורמי החקירה והם נדרשים להפעיל סמכויותיהם בסבירות 509		
פרק ז': שימוש במסמך מזויף 511		
פרק ח': זיוף חתימה ומשפט חוזר 513		
1.	בקשתו של מורשע לקיים משפט חוזר בעניינו. לטענת המבקש, קיימות ראיות חדשות לכך שחתימתו על תצהיר, אשר היוותה אחת מהראיות עליה התבססה הרשעתו - מזוייפת - הבקשה נדחתה.	513
2.	בקשה לקיום משפט חוזר בעניינו של מורשע בהעלמת הכנסות - הבקשה נדחתה.	513